

Democratie is georganiseerd vertrouwen

GANISEERD VERTROUWEN

De geschiedenis van de PvdA beslaat bijna vijftig jaar. Over die historie van de Haagse sociaal-democratie hebben we een gesprek met Piet Vink en Niek Lelyveld. Piet Vink is in 1960 in Den Haag komen wonen, was van 1964 tot 1986 lid van de gemeenteraad en van 1970 tot 1986 wethouder. Niek Lelyveld is leraar geschiedenis te Den Haag en was jarenlang voorzitter van de afdeling Loosduinen van de PvdA.

Een gesprek over geschiedenis van de partij, van de persoonlijke lotgevallen en over de sociaal-democratie als socialistische hervormingspartij. Op deze wijze geven we impressies van bijna vijftig jaar PvdA in Den Haag.

**wat is het bijzondere van de sociaal-
democratie?**

L: De sociaal-democratie heeft altijd twee polen gehad: hervorming van de samenleving en het ideaal van een andere samenleving. Enerzijds put men uit het idealisme kracht om hervormingen door te voeren. Aan de andere kant kun je mensen niet alleen een ideaal voorhouden. Als je dat wel doet dan kun je geen massapartij worden. Dan word je een sektarische partij. Dat was de keuze in 1894 en dat geldt nog tot op de dag van vandaag.

V: Dat is inderdaad de keuze geweest. Dat is trouwens wat PSP-ers ons altijd hebben verweten: dat we geen socialistische partij zijn. Dat is het verschil tussen PSP en PvdA, maar ook tussen Domela Nieuwenhuis en Troelstra, Vlieggen en Schaper.

**beschouwde Domela de SDAP niet als
een gewone hervormingspartij?**

V: Ja, als een gewone hervormingspartij. Gevoelsmatig spreekt Domela me heel erg aan, zeker als persoon. Hij was een bezielend figuur. Het geloof in een nieuwe wereld en in een nieuwe maatschappij, dat kon hij overdragen. Ik ben in Den Haag ook al zijn woonadressen gaan opzoeken. Maar mensen laten merken dat je iets op korte termijn kunt bereiken, dat zag hij niet. En als je iets wil bereiken, dan kom je al gauw op de gemeenteraad. Dat dualisme van de sociaal-democratie wees Domela af.

L: Ook in 1913 zie je dat weer optreden. Het is een belangrijk moment in de ontwikkelingen. De SDAP had in de regering kunnen zitten. Het partijcongres heeft toen regeringsdeelname verhinderd, omdat ze niet met de burgerlijke partijen wilde samenwerken. Daarmee heeft de partij zich uit de markt geprijsd. Dat is vergelijkbaar geweest met het niet tot stand gekomen Tweede kabinet Den Uyl. Je ziet dat dualisme ook bij Troelstra in 1918: daarmee maakte hij zich politiek onmogelijk. Voor de tegenpartijen als de liberalen en de confessionelen was dat de stok om de rode hond te slaan.

wanneer zijn jullie lid geworden?

L: Pas in 1962 ben ik lid geworden. Al snel was ik in het bestuur gekomen door eerst op een vergadering in de kascontrolecommissie gekozen te worden. Van 1972 tot 1990, toen ik bedankte, heb ik veel functies vervuld in de grootste afdeling van Den Haag: Loosduinen. Van 1977 tot 1990 was ik voorzitter.

Ik heb een tijdje geaarzeld over de PvdA. Ik zette me af tegen de verzuiling, ook van de PvdA, en wilde eigenlijk een wat linkser socialisme dan dat van mijn vader. Mijn vader was een beter opgeleide automonteur. Mijn grootvader was een koetsier. Alleen mijn vader was lid van de partij en van de VARA. Daar luisterden wij ook altijd naar: Peter Pech, familie Doorsnee. Naar andere omroepen luisterden wij niet, de VPRO kon nog net. Van de padvindsters werd ik uiteraard geen lid. Dat was zo'n militaristische organisatie. Drank hadden we bijna niet. Heel af en toe dronken de mannen een borreltje en de vrouwen een advocaatje met slagroom. We hadden een modern ingerichte etage met VARA-kunst en boeken van de Arbeiderspers en van de Wereldbibliotheek. We hadden onze verzekeringen bij De Centrale. We deden onze

boodschappen bij De Volharding. Melk bij een katholieke melkboer dat kon niet. Mijn grootmoeder kocht nooit bij een gereformeerde kruidenier. Het verhaal ging dat mijn oma op de markt een stofje wilde kopen en op het laatst merkte dat de verkoopster rooms was: 'o, maar u bent katholiek' en de koop ging niet door. Mijn ouders waren niet gelovig, maar we mochten niet vloeken. Dat hoorde niet. Plat Haags mocht ook niet. Want dat waren niet-georganiseerden. De arbeiders wilden hogerop. Emancipatie en culturele verheffing waren de trefwoorden.

verkiezingen 1981, Kijkduin.
Particuliere collectie

V: In 1949 ben ik lid geworden. Ik ben dus van de na-oorlogse generatie partijleden. Ik werd geen lid van de AJC - ik heb daar wel veel waardering voor - maar wel van de Nieuwe Koers. Ik voel me meer verwant met de doorbraak-gedachte. Daarom sprak die Nieuwe Koers me meer aan. Het was een combinatie van politieke vorming en gezelligheid. Ik was al snel voorzitter van Nieuwe Koers Appingedam, want daar woonde ik na mijn trouwen. In die stad heb ik ook in de gemeenteraad gezeten van 1958 tot 1960. In dat jaar verhuisde ik naar Den Haag vanwege mijn werk. Als loketbediende bij een postkantoor had ik weinig doorgroei mogelijkheden te Appingedam. Bij de Hoofddirectie van de PTT kreeg ik een andere baan aangeboden.

Al snel werd ik in het bestuur van de afdeling 15 (Morgenstond/Leyenburg) van de partij gevraagd. Ik was algemeen bestuurslid en verzorgde de verspreiding van de krantjes en folders. Mijn huis was in korte tijd in de hele wijk bekend. In 1962 kwam ik op de lijst van de gemeenteraad. En in 1964 kwam ik in de raad. Het was zaterdagochtend, dat bekend was dat een PvdA-lid een andere politieke baan kreeg. Ik dacht, dan zal ik wel allemaal telefoontjes krijgen, maar er gebeurde helemaal niets. Pas zondagavond werd ik gebeld door de christelijke *Nieuwe Haagse Courant*.

Brussel, 1964. De Socialistische Internationale bestond 100 jaar. Piet Vink vooraan met vaandel in linkerhand.
Particuliere collectie

Na de verkiezingen van 1966 kreeg ik de commissies personeelszaken en Marktwezen toegewezen. Ik weet nog goed dat er op een gegeven moment een voorstel kwam tot prijsverhogingen voor de ambulante handel van het marktwezen. Ik heb toen gebeld met de secretaris van de markthandel. En die zei: dat is nou leuk dat u belt. Het is de eerste keer dan een raadslid ons om informatie vraagt. Zo heb ik mijn portefeuille opgebouwd en een eigen stijl ontwikkeld. Ik bleef werken bij de PTT. Uiteraard, zou ik willen zeggen, want je moet oppassen dat je niet te professioneel wordt. Ik denk dat te veel Tweede Kamerleden te ver verwijderd zijn van ons.

en 1966 was een eerste dieptepunt?

L: Ja, in 1966 hadden we een dramatisch verlies. We duikelden terug van 17 naar 12 zetels. De Boerenpartij en PSP wonnen deze verkiezingen. Het was de laatste keer dat we verplicht moesten stemmen. Die verschuiving had te maken met het einde van de regenten-mentaliteit. De roep om inspraak kwam in die tijd op. Deze maatschappelijke veranderingen hadden tot gevolg dat ook de PvdA moest veranderen.

V: De mensen uit de volksbuurten stemden altijd massaal op ons. Maar met die oude wijken moest iets gedaan worden: de kreet was toen 'van grijs naar groen'. Het vertrouwen van de bewoners moesten we behouden of zelfs weer terugwinnen. Want het College wilde de buurt afbreken. De buurt was tegen die afbraakpolitiek. Met het vertrouwen is het nooit meer echt goed gekomen. Van die grote sterke afdelingen in de volkswijken is eigenlijk niets meer over. Er trad een totale verschuiving in de sociale kaart van Den Haag op.

De verkiezingen van 1970 leverden ons 14 zetels op en ik stond op de vijfde plaats. Doordat wij er een wethouderszetel bij kregen werd ik wethouder Welzijn, Jeugd, Sport en Recreatie. In 1974 was ik lijststaanvoerder en dat ben ik tot 1986 gebleven. Ik behield ook het wethouderschap. We sprongen in 1974 naar 18 zetels. We kregen toen een vierde wethouder erbij. We hadden in de college-onderhandeling de slogan: we moeten een meerderheidscollege krijgen. We hebben eindeloos vergaderd. In die onderhandelingen wilden we alleen met het CDA of liever zonder de VVD in het College. Het CDA wilde dat per se niet. Maar dan krijg je in de fractie en de partij zo'n stemming 'nou dan doen we het niet'. Maar ik vond dat je met zo'n overwinning het niet kon maken niet in het College te komen. Uiteindelijk zijn we toch met VVD en CDA in zee gegaan met de verhouding vier, twee, twee.

L: Je ziet hier hetzelfde dualisme terug als in 1913. Dat is inherent aan de partij. Aan de ene kant is dat een voordeel, aan de andere kant is dat een enorm nadeel. Het voordeel is vanwege het idealisme. Het nadeel is er vanwege het feit dat mensen dan gaan overvragen, vooral als de partij sterk is geworden.

als lijsttrekker heeft u goede resultaten
behaald

V: Ja, in 1978 haalden we 17 zetels, maar in 1982 slechts 14, evenveel als de VVD. In de periode van 1978 tot 1982 had ik de portefeuille Volkshuisvesting en kreeg ik te maken met het verschijnsel 'kraken'. In Den Haag is het nooit zo'n janboel geworden als in Amsterdam, omdat wij naar de krakers toestapten voor overleg. Ik onderhandelde niet zelf. De Stichting Burgerzin als beheerder van panden heeft dit namens mij gedaan. En het gaan praten werkte.

In mijn laatste wethouders- en raadsperiode tot 1986 maakte ik kennis met collegawethouders Gerard van Otterloo en Adri Duivesteijn. Het is jammer dat die twee idealisten elkaar in de volgende raadsperiode in de haren vlogen. Adri was een bevlogen bekeerling, een modern idealist en Gerard was een traditionele SDAP-idealist op basis van een gedegen financieel beleid. Het is jammer dat niet iemand hen bij elkaar hield. Ik verwijt mezelf wel eens dat ik me er te weinig mee heb beziggehouden.

L: in 1986 hadden we 18 zetels, maar dat liep terug via 12 in 1990 naar 9 in 1994. Op basis van die achttien zetels hadden we in 1986 een links programcollege. Dat liep in 1989 stuk op de onderlinge verhoudingen.

Belangrijkste oorzaak van de teruggelopen aanhang is het gebrek aan vertrouwen van de kiezers. De wethoudersbenoemingen in 1990 waren ook niet de beste manier om in de gunst van de kiezers te geraken. Gecombineerd met de WAO-crisis betekende dat voor mij dat ik in 1992 uit de partij ben gegaan.

hoe kwamen de programma's tot stand?

V: In het begin ging dat heel eenvoudig. In 1962 was de tekst niet-specifiek Haags. Er stond bijna niets in wat specifiek voor Den

literatuur

colofon

auteurs:

Hans van den Akker - hoofdstuk 6

Maarten Brinkman - hoofdstuk 3

Marten Buschman - Inleiding, hoofdstukken 1, 2, 4, 5, 6 en 7

Marle Christine van der Sman - hoofdstukken 1, 2, 4, 5, 6 en 7

Jaccoline van der Starre - hoofdstuk 6

vormgeving en omslagontwerp:

Rob Koopman

lithografie:

Eduard Bos Electronic Publishing

drukker:

Krips Repro Meppel

- Andringa, J., 'Een Haagse horde', in: *De AfJC ... dat waren wij. Herinneringen van oud-leden*. Haarlem 1985, pp. 16 - 19.
- Baanbreker, De*. Utrecht september 1894 - januari 1895.
- Biografisch Woordenboek van het socialisme en de arbeidersbeweging in Nederland*. Vijf delen. Amsterdam 1986 - 1992.
- Brinkman, M., "'Wij zijn geneigd den felsten strijd hierover te voeren". De Haagse sociaal-democraten, de collegevorming en de grondpolitiek', in: *Jaarboek 1989. Geschiedkundige Vereniging Die Haghe*, pp. 175 - 213.
- Brinkman, M., e.a. (red), *Honderd jaar sociaal-democratie in Nederland 1894 - 1994 SDAP PvdA*. Amsterdam 1994.
- Brinkman, M., *Honderd jaar sociaal-democratie in boek en tijdschrift. Bibliografie van de geschiedenis van de SDAP en de PvdA*. Amsterdam 1994.
- Buiting, H., *Richtingen- en partijstrijd in de SDAP. Het ontstaan van de Sociaal-Democratische Partij in Nederland (SDP)*. Amsterdam 1989.
- Buschman, M., *Tussen revolutie en modernisme. Geschiedenis van het Nationaal Arbeids-Secretariaat in Nederland 1893 - 1907*. Den Haag 1993.
- Charité, J., *De Sociaal-Democratische Bond als orde- en gezagsprobleem voor de overheid (1880-1888)*. Den Haag 1972.
- Den Haag '14 - '18. Fragmenten uit een dagboek*. Den Haag 1986.
- Den Haag werkt. Een arbeidersgezin aan het begin van de 20ste eeuw*. Den Haag 1984.
- Diepenhorst, C.A.M., *De Sociaaldemocratie in de residentie*. Den Haag 1934.
- Dieteren, F. en I. Peeterman, *Vrije vrouwen of werkmansvrouwen. Vrouwen in de Sociaal-Democratische Bond (1879-1894)*. Utrecht 1984.
- Drees, W., *Zestig jaar levenservaring*. Amsterdam 1963.
- Frieswijk, J., e.a. (red.), *Ferdinand Domela Nieuwenhuis. De apostel van de friese arbeiders*. Drachten 1988.
- Giele, J., *De eerste internationale in Nederland. Een onderzoek naar het ontstaan van de Nederlandse arbeidersbeweging van 1868 tot 1876*. Nijmegen 1973.
- Handboek voor het Plan van de Arbeid*. Amsterdam 1936.
- Handelingen van den Gemeenteraad 1905 - 1941*.
- Hermans, W.F., *De raadselachtige Multatuli*. Amsterdam 1976.
- Horssen, van P., en D. Rietveld, 'De Sociaal Democratische Bond' (I, II), in: *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis*, jrg. 1975 pp. 5 - 71, 1976 pp. 3 - 54.
- Jaarboeken voor de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland*. Nijmegen 1976 - 1980.
- Jansen van Galen, J., e.a. (red.) *Het moet het kan! Op voor het plan! Vijftig jaar plan van de arbeid*. Amsterdam 1985.
- Jansz, U., *Denken over sekse in de eerste feministische golf*. Amsterdam 1990.
- Meer, T. van der, e.a., *De SDAP en de kiesrechtstrijd. De ontwikkeling van de Nederlandse sociaal-democratie 1894 - 1913*. Amsterdam

1981.

Mendes, J., *Herinnering aan een stad*. Amsterdam 1955.

Meyers, J., *Domela. Een hemel op aarde. Leven en streven van Ferdinand Domela Nieuwenhuis*. Amsterdam 1993.

Na tien jaar. Gedenkschrift bij het tienjarig bestaan der SDAP. Amsterdam 1904.

Nijhof, M., 'Awater', in: *Nieuwe Gedichten*. Amsterdam 1934.

Rehorst, C.M., *Jan Buijs, architect van De Volharding*. Z.p., z.j.

Rienzi, *Kapitalisme en Socialisme of arbeidsloon zooals het is en zooals het wezen moet*. Gent 1888.

Rüter, A.J.C., *De spoorwegstakingen van 1903. Een spiegel der arbeidersbeweging in Nederland*. Nijmegen 1974.

Saks, J., *Socialistische opstellen*. Rotterdam 1918.

Stokvis, P.R.D., *De wording van modern Den Haag. De stad en haar bevolking van de Franse tijd tot de Eerste Wereldoorlog*. Zwolle 1987.

Taal, G., *Liberalen en radicalen 1872 - 1901*. Den Haag 1980.

Troelstra, J., *Mijn vader Pieter Jelles*. Leeuwarden 1980.

Troelstra, P.J., *Gedenkschriften*. Amsterdam 1927, 1928, 1929, 1931.

Vergeten, Een, hoofdstuk. Blanke slaven. Supplement op het historisch gedenkboek 1848 - 1898. Met tekeningen van Jan de Waardt. Amsterdam 1898.

Visser, L. de, *Herinneringen uit mijn leven*. Z.p. 1939.

Vliegen, W.H., *De dageraad der volksbevrijding. Schetsen en tafereelen uit de socialistische beweging in Nederland*. Twee delen Amsterdam 1905.

Vliegen, W.H., *Sociaal-Demokratische Gemeentepolitiek*. Amsterdam 1907.

Vliegen, W.H., *Die onze kracht ontwaken deed. Geschiedenis der Sociaaldemocratische Arbeiderspartij in Nederland gedurende de eerste 25 jaren van haar bestaan. Deel I* Amsterdam 1924.

Vos, H., *Het Plan van de Arbeid. Basis en Bouw*. Amsterdam z.j.

Vrankrijker, A.C.J., de, *Het wervende woord. Geschiedenis der socialistische week- en dagbladpers in Nederland*. Amsterdam 1950.

bronnen

Algemeen Rijksarchief
 Geheime stukken van het Ministerie van Justitie. 1875 - 1940.
 Archief W. Drees.

Haags Gemeentearchief
 Archief gemeentebestuur Gemeente Den Haag.
 Notarieel archief.

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
 Archief Henri van Kol.
 Archief SDAP.
 Archief SDB.

HAAGS HISTORISCH MUSEUM

Het Haags Historisch Museum ligt vlak bij het Binnenhof, in het historisch hart van Den Haag. Het is gehuisvest in een monumentaal 17de-eeuws gebouw.

Talrijke schilderijen en voorwerpen uit de collectie van het museum vertellen u de geschiedenis van meer dan zeven eeuwen Den Haag. Ook zijn er wisselende tentoonstellingen.

Wat is er zoal te zien in het museum?

Een spectaculair, bijna vijf meter breed, 'Gezicht op Den Haag' van de beroemde schilder Jan van Goyen. En andere stadsgezichten van bijvoorbeeld Jan Steen,

de kunstenaarsfamilie La Fargue, Jan ten Compe en Floris Arntzenius.

Op een 'Gedekte tafel' staat Haags zilver en -porselein uit de 18de eeuw te pronken.

Heel bijzonder zijn het middeleeuws kerkzilver, het antieke meubilair, en het zeer gedetailleerde poppenhuis uit 1910. Een computerspel over straatnamen zorgt voor het eigentijdse aspect.

Haags Historisch Museum
Korte Vijverberg 7
Den Haag
tel: 070-3646940

Vul onderstaande bon en stuur hem op naar:

Uitgeverij Amrit
Gerard Doustraat 160
2526 NK Den Haag
tel: 070-388.70.33
fax: 070-388.93.33

Naam .....

Adres .....

Postcode en plaats .....

wil graag informatie ontvangen over de volgende uitgaven:

- geschiedenis
- literatuur
- migranten
- overige uitgaven

Interesse in

andere

publicaties

van

uitgeverij

Amrit?